

De erfenis van Martta

Ann-Christin Antell bij Boekerij:

De Finse katoenmolen

De erfenis van Martta

Ann-Christin Antell

De erfenis van Martta

Begin 20e eeuw. De jonge Martta staat voor een belangrijke
keuze: zal het de welgestelde Robert worden,
of toch de ongepolijste Juho?

Vertaald uit het Fins door Annemarie Raas

Gepubliceerd met steun van FILI – Finnish Literature Exchange.

De vertaling van het citaat op p. 148 is van J. Kuytman (Charles Dickens, *Een Kerstlied in Proza*, Calbona Uitgeverij, 2015).

ISBN 978-90-492-0369-6

ISBN 978-94-023-2357-3 (e-book)

ISBN 978-90-528-6891-2 (audio)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Puuvillatehtaan perijä*

Vertaling: Annemarie Raas

Omslagontwerp: Eyekraft Oy, Timo Numminen, bewerkt door Bürosüd

Omslagbeeld: © Shutterstock

Zetwerk: Mat-Zet bv

© Ann-Christin Antell 2022

Oorspronkelijk verschenen in het Fins bij uitgeverij Gummerus.

Published by agreement with Helsinki Literary Agency.

© 2025 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekkerij bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

De aard van een mens is zijn lot.

– Heraclitus (ca. 540-480 v.Chr.)

1

‘Matti, kom snel kijken! Ik kan de Aurajoki al zien!’ Martta stond op haar tenen op het dek van het stoomschip, hield haar strohoed vast en strekte haar nek om beter te kunnen kijken.

Ze gebaarde ongeduldig naar haar broertje; hij stond een eindje verderop en leunde met zijn lange lichaam tegen de reling.

Matti rechtte zijn rug, liep loom naar zijn zus toe en keek in de richting waarin ze wees. Langzaam kwam er een glimlach over zijn gezicht. ‘Dat is inderdaad de Aurajoki. Het is bijna tien jaar geleden dat ik die voor het laatst heb mogen aanschouwen, maar zo te zien is het nog dezelfde grijze moddersloot als vroeger.’

Martta bekeek zijn slungelige voorkomen en verfomfaaide, graanblonde lokken, die dezelfde kleur hadden als die van haar. ‘Jij was toen nog maar tien. Zo precies kun je dat niet meer weten.’

Matti ontweek de hand die ze naar hem uitstak. ‘O, weet ik dat niet meer? Aapo en ik deden niets anders dan bij de rivier spelen toen we klein waren. Ik kan me zelfs nog herinneren hoe die rook.’

Ze draaiden zich om en keken naar het landschap terwijl het schip de riviermonding binnengleed. Het was een doordeweekse zomerdag en de rivier werd druk bevaren. Passagiersschepen zetten koers naar open zee terwijl zeilboten en jollen die houtblokken transporteerden in de tegenovergestelde richting voeren. Op de oevers waren opgestapelde lange boomstammen te zien, en aan beide zijden van de rivier

klonk gedreun dat afkomstig was van de werkplaatsen langs het water, en geratel van een stoomhamer dat aan een traag vurend machinegeveer deed denken. Martta ademde de geur van vers zaagmeel en gerookte Oostzeeharing in en werd overspoeld door herinneringen aan haar kindertijd.

Broer en zus draaiden hun hoofd alle kanten op terwijl ze met stralende ogen naar de zo vertrouwde omgeving keken. Martta wees op een vrij nieuw gebouw langs het water. 'Die werkplaats was er nog niet toen wij hier woonden. En kijk! Daar heb je de fabriek van Robert, de zoon van de neef van oom Fredrik!' Martta keek naar het gigantische, uit rode baksteen opgetrokken fabriekscomplex van Barker; op de top van de toren bevond zich een grote klok. 'Robert heeft beloofd ons voor een diner uit te nodigen zodra we ons een beetje geïnstalleerd hebben.'

Matti keek nieuwsgierig naar het grote pand. 'Ik heb er foto's van gezien maar kan me er verder niets van herinneren. Aapo en ik gingen nooit zo ver weg van huis.'

Ze passeerden de kabelpont, die net bezig was passagiers over te zetten, en kwamen steeds dichterbij de stadskern. Hoe verder stroomopwaarts ze kwamen, des te stiller werd het, omdat het kabaal van de werkplaatsen wegstierf. Aan beide zijden van het water stonden hoofdzakelijk lichtgekleurde, lage houten huizen; de tuinen werden gesierd door sering en bessenstruiken. Uit bijna elke tuin klonk het lawaai van spelende kinderen. Martta begon nog breder te glimlachen. Turku zag er bijna precies hetzelfde uit als tien jaar geleden, toen ze samen met tante Jenny en oom Fredrik naar Stockholm waren verhuisd.

De kabelpont floot een keer en minderde vaart terwijl hij op de stoomschiphaven afkoerste. Op de kade waren arbeiders bezig tonnen op een van de schepen te rollen, en wuivende mensen in witte zomerkostuums verwelkomden de gasten die met de kabelpont arriveerden. De vrolijke begroetingen waren boven het gestommel en geroezemoes uit te horen terwijl het schip met touwen aan de kade werd vastgemaakt.

De loopplank werd op zijn plaats gelegd en de passagiers kwamen van boord. Het rook naar teer en rotte vis in de haven. Martta bleef bij hun bagage staan wachten terwijl Matti op zoek ging naar een huurkoets. Er stond een lange stoet rijtuigen op reizigers te wachten voor het paviljoen bij Samppalinnä.

Matti keerde al snel terug met een koets en stapte samen met de koetsier van de bok om de koffers achter op het rijtuig vast te binden. De hutkoffers zouden later worden gebracht.

Martta ging op het gecapitonneerde bankje zitten en schikte haar rok. Ze droeg een praktisch, zandkleurig reiskostuum met een eenvoudige snit. Oom Fredrik had hun graag meer kleedgeld willen geven toen ze uit Zweden vertrokken, maar Martta wilde geen geld over de balk gooien. Oom Fredrik had dat zelf nodig, en hij moest nog bijlenen ook, want de ijzersmelterij zou worden uitgebreid met een nieuwe hoogoven. En dus had Martta alleen de hoogstnodige kleding gekocht. Ze zou zich hebben geschaamd als ze om meer had gevraagd; ze wilde niet weten hoeveel Matti's opleiding en hun levensonderhoud in Turku hun oom zouden kosten.

Martta voelde dankbaarheid jegens hun pleegvader, die ze 'oom' noemden. Hij was altijd goed voor hen geweest, op een wat verstrooide manier; leidinggeven aan de ijzersmelterij kostte veel tijd en oom Fredrik moest vaak op zakenreis. Het was met name tante Jenny die de opvoeding van haar geadopteerde kinderen op zich had genomen, en daardoor hadden ze oom Fredrik minder goed leren kennen.

De koetsier gaf zijn paard een teken en met ratelende wielen gingen ze over de hobbelige straat op weg naar de stadskern. Nadat ze de Aursilta waren overgestoken, sloegen ze af naar de Rantakatu. Langs de oever lagen zeilbootjes in het water, vastgebonden aan palen; hun witte zeilen klapperden in de wind. Omaatjes met hoofddoeken om waren de was aan het doen op een bootsteiger.

Op de oever bij de domkerk waren knechten te zien die hun paar-

den lieten baden. De dieren stampten met hun voeten in het water en schudden hun hoofd. De afkoeling was hard nodig, want de zon scheen heet. Martta had geen parasol, omdat ze die dingen haatte. Het maakte haar niet uit of haar gezicht zongebruind of lieleblank was en tante Jenny leek er ook zo over te denken, en dus was ze meestal zonder parasol onderweg.

Martta kon zich de lindebomen en de lage, pastelkleurige stenen huizen langs de rivier nog goed herinneren, maar toen ineens zag ze een groot, uit baksteen opgetrokken pand van twee bouwlagen dat daar vroeger niet had gestaan. Ze staarde er verbaasd naar.

‘Kijk eens, Matti, wat een mooi huis! Het lijkt precies op Riddarhuset, het Ridderhuis, in Stockholm. Wat zou dat voor gebouw zijn?’

De koetsier hoorde haar vraag, nam zijn pijp uit zijn mond en draaide zich om.

‘Dat is onze nieuwe bibliotheek. Een geschenk van Von Rettig aan de bewoners van Turku vorig jaar. Zelf ben ik er nog niet binnen geweest, maar naar het schijnt is het heel mooi. De vloer in de hal is van echte steen en het water komt via buizen het gebouw binnen. En aan de muren hangen zulke mooie schilderijen in gouden lijsten dat een arme jongen als ik er niet eens naar binnen durft.’

Martta glimlachte tegen hem. ‘Weest u maar niet bang om de bibliotheek te bezoeken. Ik geloof dat de heer Von Rettig iedereen de kans wil bieden zichzelf te beschaven door middel van literatuur. Stapt u er dus gerust eens binnen.’

De koetsier liet de wagen voor de bibliotheek tot stilstand komen en Martta keek omhoog om de façade te bekijken, waar met grote vergulde letters de tekst BIBLIOTHECA op was aangebracht. Vol enthousiasme wendde ze zich tot haar broertje. ‘Matti, we moeten hier zo snel mogelijk een keer naartoe. Het is haast niet te geloven dat Turku zo’n mooie bibliotheek heeft, op slechts een steenworp afstand van waar wij wonen ook nog.’

‘Ik durf te wedden dat jij daar binnen de kortste keren je intrek neemt,’ zei Matti plagerig tegen zijn zus. ‘Maar dat is alleen maar goed, want als jij je in je boeken verdiept, heb je geen tijd om mij in de gaten te houden.’

Martta mepte naar hem met haar handschoenen van chamois. ‘Vergeet dat maar! Ik hou je als een havik in de gaten zodra je lessen aan het lyceum zijn begonnen! Ik heb tante Jenny beloofd om je op het rechte pad te houden.’

Matti knipoogde alleen maar ondeugend en begon hardop te lachen.

2

De ramen van het grijsblauwe houten huis waren aan de straatzijde geopend, en binnen klonk het gerinkel van serviesgoed. Ze kwamen voor het vertrouwd ogende pand tot stilstand. Het liep tegen etenstijd en het rook naar gebraden varkensbuikstuk in saus. Op de buitentrapp zat een klein meisje met vlechten dat hen nieuwsgierig in de gaten hield met haar levenslustige ogen. Matti betaalde de koetsier en Martta slaakte een zucht van verlichting terwijl ze uitstapte. Het was fijn om thuis te zijn na de lange reis.

Ze pakten hun koffers, liepen de binnenplaats op en bleven daar even staan om om zich heen te kijken. Er klonk een daverend gejoel van kinderen die een balspelletje speelden tussen de waslijnen; de kippen maakten fladderend dat ze wegkwamen.

Matti moest lachen. ‘Waarom heb ik het idee dat de binnenplaats is gekrompen?’

Martta liet haar blik rondgaan. ‘Ik ook! Maar dat zithoekje tussen de seringen kan ik me nog herinneren, en ook verder oogt het allemaal nog net als vroeger, alleen dan kleiner.’ Ze pakte haar koffer. ‘Kom, we gaan de sleutel halen bij vrouw Vuorinen. Tante Jenny heeft haar geschreven.’

Ze liepen de buitentrapp van de burens op en klopten aan. Even later klonk er gehijg in de gang, waarna de deur knarsend openging. Martta herkende het gerimpelde gezicht van opoe Vuorinen; de brede lach

van de oude vrouw onthulde een slecht gebit. Ze veegde haar handen af aan haar besmeurde schort en stak haar naar haring stinkende hand uit, waarvan de huid rood en gekloofd was.

‘O, zijn jullie er al? Mijn goeie genade. Hartelijk welkom, hoor!’ De vrouw van de schoenlapper hield haar hoofd schuin en bekeek hen van top tot teen. ‘Laat me eens goed naar jullie kijken. Juffrouw Martta is een hele jongedame geworden; vroeger was je zo’n mager ding. En meneer Matti is ook al zo’n knappe man aan het worden. Weet je nog dat je al mijn bloemenperken vertrapt had en dat ik zo kwaad was?’ Ze begon kakelend te lachen.

Matti trok zich niets van haar geplaag aan en toonde een brede glimlach. ‘Dat weet ik nog heel goed. En ik weet ook nog dat Aapo en ik een keertje per ongeluk een modderige bal tegen het wasgoed traptten dat hing te drogen.’

Opoë Vuorinen gniffelde. ‘Klopt, klopt. Jullie waren echte deugnieten. Maar wat sta ik hier te babbelen. Jullie zijn vast vreselijk moe van de reis. Ik heb de boel al een beetje afgestoft, maar er moet nog wel goed gepoetst worden. Die apotheker was geen pietje-precies als het om schoonmaken ging. Echt een ouwe vrijgezel.’

Opoë ging de sleutel halen. Een zwart-witte, mollige kater glipte de deur uit en gaf kopjes tegen Martta’s been. Die slaakte een vreugdevol kreetje en hurkte neer om het dier te aaien. ‘Dat is Monni! Ongelofelijk, dat die nog leeft!’

Vrouw Vuorinen keerde terug met de sleutel en glimlachte. ‘Monni heeft het goed hier, de hele binnenplaats zit vol met muizen. Hij heeft vanochtend nog een dik exemplaar mee naar binnen gesleept. Ik heb ook bij jullie in de provisiekast een val neergezet, en op verzoek van mevrouw Jenny heb ik alvast wat te eten gekocht, zodat jullie niet meteen naar de markt hoeven. We hebben hier tegenwoordig zo’n mooie markthal. Martta moet daar meteen morgenvroeg maar boodschappen gaan doen en de voorraad aanvullen.’

Matti pakte de koffers en knikte. ‘Hartelijk dank, mevrouw Vuorinen. We zijn u heel dankbaar. Het is net alsof we zijn thuisgekomen.’

Martta sloot zich bij die woorden aan, maar opoe wuifde hun erkentelijkheid weg. ‘Dat was toch geen enkele moeite. Ik ben gewoon vreselijk blij dat jullie er zijn. Nogmaals welkom, en kom eens op de koffie wanneer jullie tijd hebben. Ik wil alle nieuwtjes horen.’

Ze namen afscheid en liepen de trap naar de woning ernaast op. Martta voelde zich een beetje verward. Alles was op een of andere manier zo vertrouwd, en tegelijkertijd ook weer niet. Ze dacht terug aan de tijd, lang geleden, dat ze voor het eerst de krakende trap op was gelopen, toen ze hier als dienstmeid aan de slag was gegaan. Vervolgens was pa overleden en had tante Jenny haar en haar broertjes geadopteerd.

Het optrekje aan de Rantakatu was lange tijd bewoond geweest door apotheker Wiggren. Tante had het gemeubileerd aan hem verhuurd toen zij naar Stockholm verhuisde met oom Fredrik en de kinderen. Maar Wiggren was in het voorjaar naar Uusikaupunki verkast voor zijn werk.

De deur was uitgezet door het vocht en werkte tegen, maar uiteindelijk kregen ze hem open. In de gang hing de muffe geur van een vochtig houten huis. Ze openden de tussendeur naar de woonkamer, waar Martta even op de drempel bleef staan. Ze keek verwonderd om zich heen. Alles zag er nog net zo uit als vroeger; het leek wel of ze gisteren pas waren vertrokken. Tante Jenny’s eettafel en de groene zitbank stonden er nog. Zelfs de gordijnen en het vloerkleed waren nog dezelfde. Alleen de boekenkast was leeg, en de kamerplanten ontbraken. Zo te zien had de apotheker zijn boeken meegenomen.

Ze liep meteen door naar het kamertje waar zij en haar broertjes hadden geslapen. Er hing een geur van koude as, die afkomstig was van de tegelkachel. Het uitschuifbare bed stond nog op dezelfde plek en ook het plaatje van een beschermengel hing nog aan de muur; de kleuren waren in de loop der jaren bleek en groenig geworden.

‘Matti, kom eens kijken!’ riep ze tegen haar broer, die nog in de woonkamer rondliep. ‘Weet je nog hoe we hier met Aapo lagen te slapen, soms dwars op het bed, soms in de lengterichting? Jij kroop altijd over mij heen en trapte dan op mijn haar, en dat deed zo’n pijn.’

‘Uiteraard weet ik dat nog.’ Matti ging op de rand van het bed zitten en strekte zijn lange benen. ‘En ik weet ook nog dat tante Jenny iedere avond een verhaaltje voorlas.’

Martta ging naast hem zitten en dacht even na. ‘Laten we het zo doen dat ik deze kamer betrek en dat jij de woonkamer krijgt. We halen het bed van tante Jenny van zolder. Jij hebt meer plek nodig wanneer je gaat studeren, en dan kun je je studievrienden hier thuis uitnodigen.’

‘Ha, ik heb meer ruimte nodig?’ Matti trok zogenaamd verbaasd zijn wenkbrauwen op en draaide met zijn ogen. ‘Volgens mij neem jij binnen de kortste keren allerlei giechelende vriendinnen mee hierheen en dan kan ik nergens naartoe vluchten. En trouwens, alleen al jouw hoeden vullen dit hele kamertje.’

‘Nou overdrijf je!’ Martta gaf hem een geïrriteerde por in zijn zij. ‘Ik heb maar drie hoedendozen meegebracht. Bovendien ken ik niemand van mijn leeftijd in deze stad. Ik neem dit kamertje.’

‘Oké, oké.’ Matti stond op om zijn koffer te halen. ‘Merk je dat jij je zin weer hebt gekregen? De volgende keer ben ik aan de beurt. Ik ga me in de woonkamer installeren nu. Wil je dat ik jouw koffer ook meebreng?’

‘Doe maar,’ zei Martta met een zucht terwijl ze om zich heen keek. ‘Ik pak eerst de spullen uit en daarna ga ik tante Jenny schrijven dat we heelhuids zijn aangekomen.’

Nadat Matti haar de koffer had gebracht, zette Martta meteen een klein, met pauwenveren versierd spiegeltje op het ladekastje, samen met de bijbehorende kam. Vervolgens legde ze haar kleren opgevouwen in de kast, waarna ze pen en papier pakte en bij het tafeltje voor het raam ging zitten om een brief te schrijven.

Ze keek een tijdje naar buiten en vroeg zich af hoe ze haar gedachten onder woorden zou brengen. Voor haar geestesoog zag ze het landgoed Örndahl en het park bij de ijzersmelterij op het moment dat Matti en zij vertrokken. Tante Jenny had haar ooghoeken drooggedept en haar laten beloven dat ze de zomer bij hen in Zweden zouden doorbrengen. Zelfs Aapo had heel serieus gedaan, wat helemaal zijn stijl niet was. Oom Fredrik had hen stevig omhelsd. Martta slaakte een zucht. Ze miste de anderen nu al.

Örndahl lag op een dag rijden van Stockholm, in een mooie, welvarende omgeving. De wegen werden omzoomd door weelderig groene eiken en in de tuinen bloeiden rozen. Toch had Martta altijd het gevoel gehad dat ze daar niet thuishoorde. Alle mensen die haar dierbaar waren bevonden zich in Örndahl en het ontbrak hun aan niets, maar toch had ze altijd terugverlangd naar de heuvels rond de Kuuvuori, naar de geur van vochtige kleigrond en naar haar vroegere vrienden. Het mooie landschap uit haar kindertijd stond haar helder voor de geest. Dat merkwaardige gevoel van onthechting had haar ertoe gebracht samen met Matti terug te keren naar Turku, toen tante Jenny dat had voorgesteld. Matti wilde aan een Finstalige school zijn opleiding volgen en oom Fredrik had een studieplek voor hem geregeld bij het Finse lyceum in de stad.

Martta schrok op uit haar gedachten toen ze een vishandelaar zag die ze herkende; hij duwde zijn ratelende kar in de richting van de kerkbrug. Ze glimlachte. Ze waren eindelijk teruggekeerd in hun geboortestad, maar helemaal thuis was ze nog niet. Ze moest naar de plek waar het allemaal ooit begonnen was.

3

Het rook naar azijn en zeep in de woonkamer terwijl Martta met een schrobber de vloeren schoonmaakte. Matti was naar de stad om nieuwe stozakken te kopen, want Martta wilde niet op hetzelfde matras slapen als apotheker Wikgren. Een stemmetje binnen in haar bracht in herinnering dat ze als kind op een veel smeriger matras had gelegen, dat zwart zag van de bedwantsen. Martta rilde als ze daaraan terugdacht.

Tegen de middag waren de vloeren geschrobd, de vloerkleden uitgeklopt en de ramen helder schoon geboend met azijnwater en oude kranten. Ze hadden het bed van zolder gehaald voor Matti en in een hoek van de woonkamer neergezet. De bedden hadden nieuwe stro-matrassen gekregen en waren met glad gemangelde lakens opgemaakt. Martta en Matti pauzeerden even en nuttigden boterhammen en koffie voor de lunch.

Martta keek tevreden naar haar broertje. 'We hebben nu goede bedden, maar ik moet nog een tafelkleed en nieuwe gordijnen kopen voor de woonkamer. Tante Jenny's oude groene gordijnen vallen bijna uit elkaar, zo versleten zijn ze. En we hebben ook meer serviesgoed nodig. Misschien staat er nog een doos op zolder. Ik moet morgen nog eens beter zoeken.'

Matti nam een hap van zijn boterham. 'Regel jij die huishoudingen maar, ik moet naar de boekhandel om lesmateriaal te kopen. De

school begint al over een paar weken en dan wil ik alles klaar hebben liggen.'

'Doe dat maar,' zei Martta knikkend. 'Ik ga op zoek naar die nieuwe markthal om de provisiekast bij te vullen.'

Vrouw Vuorinen had uitgelegd dat de hal dicht bij het Aleksanterintori lag, en dus haalde Martta de boodschappenmand van de zolder en ging lopend op weg naar de stad. Het was een hete zomerdag en al snel stroomde het zweet haar over de rug.

De Linnankatu zag er nog net zo uit als vroeger. Lage houten huisjes omzoomden de lange, rechte kasseienweg. Martta kwam voermannen tegen die zand en houtblokken vervoerden op karren met ratelende wielen, en boeren met wagens vol melkbussen. Sommige mensen waren met de fiets onderweg, laverend tussen de koetsen door. Tussen de voorbijgangers waren Russische officieren in uniform te zien, samen met hun echtgenotes, die modieuze kostuums, grote hoeden en parasols droegen. De muffe lucht van goedkope tabak stroomde Martta's neus binnen.

Er liepen dienstmeiden op straat met emmers in hun handen; die waren op weg naar de openbare putten om water te halen. Er waren kinderbeisjes die achter kindewagens liepen, en huishoudelijke hulpen in lange witte schorten. Martta keek nieuwsgierig om zich heen, zoekend naar bekende gezichten, maar die zag ze niet.

Er waren veel nieuwe winkels bij gekomen op de Linnankatu, maar de boekhandel van Frenckell en de hoedenzaak van Tilljander bevonden zich nog steeds op dezelfde plek. Terwijl ze het marktplein overstak, ving Martta een glimp op van de statige façade van hotel Phoenix, dat naast de markt was gelegen. Ze kwam een Russische ijscoman tegen die zijn koopwaar in een wit vat op zijn hoofd meedroeg.

Over de Aurakatu kwam een luidruchtig ratelend automobiel aangereiden, en Martta sprong geschrokken aan de kant. Achter de chauff-

feur, die een uniformpet droeg, zaten elegante dames met kanten parasols. Het verbaasde Martta dat er ook in Turku al auto's rondreden. In Stockholm zag je die vaak in het verkeer, maar dat was dan ook een grote stad. Martta had er niet veel mee op, met die nieuwe uitvinding. Automobielen maakten vreselijk veel lawaai, verspreidden zwarte, stinkende rook en maakten de paarden aan het schrikken.

Eindelijk vond ze de markthal. Buiten klonk luid gekakel en gesnater, van de kippen, eenden en ganzen die in stinkende kooien waren opgesloten. Ook stonden er paarden vastgebonden te wachten tot hun eigenaren terugkeerden van het boodschappen doen; de dieren kauwden loom op hun hooi en joegen de vliegen weg met hun staart.

Martta trok de zware deur open en schrok van de herrie binnen. Het was etenstijd; er waren veel klanten in de hal en er klonk luid ge-roezemoes. De verkopers riepen om het hardst vanachter hun toonbanken, zo hard dat het tegen de muren weergalmde. In de lucht hing een sterke geur van specerijen, vis, koffie en vers brood en banket.

Het eerste wat Martta kocht was boter. Een handelaar met een rood gezicht en een grijze snor liet haar proeven om te controleren of de smaak naar wens was. Nadat ze goedkeurend had geknikt, wikkeld hij een stuk boter in papier. 'Leg het pakketje zo spoedig mogelijk in de kelder, jongedame, zodat de boel niet uitvloeit over de straat,' zei hij, lachend om zijn eigen snedigheit.

Daarna liep Martta naar de kraam van slager Rothström, waar varkenskadavers aan haken aan de muur hingen. Ze kocht botten om smakelijke bouillon van te koken, genoeg om dagen van te kunnen eten. Ook vroeg ze om een paar lamsschouders. Nadat de verkoopster de botten in krantenpapier had gewikkeld en dat had dichtgebonden met een touwtje, berekende ze het verschuldigde bedrag op een tel-raam.

Toen Martta alles had gekocht wat ze nodig had, bestelde ze een kop koffie en nam plaats aan een klein tafeltje. Ze glimlachte toen ze

de oude vrouw Nurminen zag, de uitbaatster van het koffiekraampje, maar het omaatje herkende haar niet en maakte een kniebuiging en knikte Martta steeds weer toe, alsof ze een dame van stand was. Martta dronk voorzichtig van haar hete koffie en keek tersluiks naar de krioielende mensenmassa. Waarschijnlijk zou niemand zich haar nog kunnen herinneren; het haveloze meisje dat blootvoets en met lange vlechten op de Kuuvuori had rondgerend, bestond niet meer. Ook de tongval die ze als kind had gehad, was verdwenen.

De haringen sisten veelbelovend in de boter terwijl Martta het avondeten bereidde. Ook de aardappelen borrelden al onder het deksel van de pan. Ze bakte een kruidkoek als toetje. De apotheker had de oven blijkbaar niet vaak gebruikt, aangezien die rook afgaf toen ze hem warm stookte. Ze moest noodgedwongen het raam openen, zwaaide met haar handen door de lucht en hoestte. 'Ik heb dit fornuis ontelbare keren gebruikt en het heeft nooit zo vreselijk gerookt. Je moet een schoorsteenveger laten komen, Matti.'

Martta was het koken niet verleerd, want in Zweden had ze altijd samen met tante Jenny en mevrouw Svan, de kokkin van Örndahl, het eten bereid. Tante was van mening dat een vrouw moest kunnen koken en voor het huishouden moest kunnen zorgen. Ze wilde niet dat haar adoptie dochter zich het luie leventje van de vrouwen uit de hogere kringen eigen maakte, dat gekenmerkt werd door nietsdoen en conversaties over triviale onderwerpen. Bij de ijzersmelterij was voor iedereen met twee handen werk genoeg te doen.

Ze gingen bij de tafel in de woonkamer zitten om te eten. Martta reikte haar broertje de schaal met aardappelen aan. 'Ik heb gerookte lamsschouders gekocht in de markthal, die blijven lang goed in de provisiekamer omdat ze goed gezouten zijn. En ik heb met de melkboer afgesproken dat hij twee keer in de week melk aan ons levert; dat is voldoende voor ons beiden. Hij brengt dan ook eieren en boter mee.'

Ze wierp een blik op Matti, die smakelijk zat te eten. ‘Hoe is jouw uitstapje verlopen? Heb je je boeken kunnen vinden?’

Matti schepte nog meer dampende aardappelen op en knikte. ‘Ik ben bij Frenckell in de boekhandel geweest. Daar werd ik door een bijzonder liefallige jongedame geholpen. Ik heb een rekening geopend en kon in elk geval het materiaal kopen dat ik voor de eerste lessen nodig heb. Het lesboek voor Latijn moet apart worden besteld in Helsinki. Verder heb ik voor mijn eigen plezier *De lotgevallen van Huckleberry Finn* van Mark Twain gekocht. En die jongedame raadde mij *Heräämiseni*, Mijn ontwaken, van Arvid Järnefelt aan.’

Hij legde zijn vork neer en draaide met zijn ogen. ‘Kun je je indenken dat die Järnefelt zich bij de tolstojanen heeft aangesloten? Hij heeft zijn werk als jurist neergelegd en verbouwt nu gewassen. Dat is toch de totale waanzin? Maar ik had het hart niet om dat tegen de jongedame te zeggen en heb het boek gekocht om haar een plezier te doen.’

‘Je begint nu al de vrouwen hier te versieren,’ zei Martta met een plagende twinkeling in haar ogen. ‘Maar het is vast een heel interessant boek. Ik wil het na jou wel lezen. Ik herinner me dat oom Fredrik het weleens over dat tolstojanisme heeft gehad. Emil Cedercreutz, de beeldhouwer, is ook tot die beweging bekeerd, die werk op het land en een eenvoudig bestaan als de basis voor een gezond leven ziet. Oom Fredrik mopperde altijd dat dat toch geen gezicht was, een aristocraat die een akker omploegt.’

Matti glimlachte en nam een slok karnemelk uit zijn beker. ‘Ik wil juist jurist worden om te voorkomen dat ik akkers moet omploegen. Als ik de kans heb om te studeren, dan laat ik die niet schieten.’

Martta knikte. ‘We hebben zoveel te danken aan oom en tante. Zonder hen was ons een heel ander lot beschoren geweest.’

‘En om die reden wil ik hen niet teleurstellen en ga ik vlijtig studeren. Ik kan niet wachten tot we kennismaken met onze achterneef. Hij had oom Fredrik geschreven dat ik misschien bij de katoenfabriek

praktijkervaring zou kunnen opdoen. Ik zou dan bijvoorbeeld op het kantoor daar kunnen werken.'

'Laten we niet op de feiten vooruitlopen,' zei Martta om haar broertje weer met beide benen op de grond te zetten. 'Wat je wel zou kunnen doen, is morgen naar de markt gaan om aardappelen voor de winter te bestellen en een vaatje haring en een kuip aangezuurde melk te kopen. En ik heb ook een zak roggemeel nodig.'

Ze pakte de borden op en bracht die naar de keuken. 'Daarna gaan we naar Nummenpakka, om Aina goedendag te zeggen en eindelijk eens de graven te bezoeken.'

4

De huurkoets schoot in zo'n hoog tempo door de bocht dat het zand op het droge karrenspoor opvloog. In vodden gehulde kinderen met dunne nekjes en diepliggende ogen renden op blote voeten mee met het rijtuig, met een stel keffende honden in hun kielzog. Martta keek gespannen om zich heen. Het landschap was veel opener dan in haar herinnering.

‘Matti, kijk! Daar lag vroeger het huisje van opoe Aalruuska.’

Martta kon zich het kruidenvrouwtje nog goed herinneren; ze hadden haar vele malen opgehaald toen hun moeder aan de tering leed. Hoe het omaatje eruitzag destijds, wist ze echter niet meer. ‘Alle oude hutjes die hier stonden zijn afgebroken. Kun je je die herinneren?’

Matti schudde zijn hoofd. ‘Nee, maar daarginds is de boerderij van Simola.’ Hij wees op een groot wit huis. ‘Zo te zien is er niets veranderd. Ze hadden zo'n chagrijnig mormel dat altijd blaffend achter ons aan rende. Je kon niet eens in alle rust appels jatten uit de tuin.’

‘Dat je dat hardop durft te zeggen, tss.’ Martta keek haar broertje afkeurend aan.

Ze kwamen langs een put waar een jonge dienstmeid bezig was water op te takelen met een emmer. Ze keek hen nieuwsgierig aan. Martta zocht naar herkenbare gelaatstrekken, maar het meisje kwam haar niet bekend voor. De knorrende varkens en kakelende kippen op het erf van Simola klonken dan wel weer heel vertrouwd.

Toen dook eindelijk het gele houten huis op tussen de oude esdoorns, en Martta strekte haar hals. De pastorie van Kaarina zag er nog net zo uit als vroeger. Ze hadden hier iedere zondag de zondagschool bezocht, samen met de kinderen van de burens. De pastorie werd destijds bewoond door dominee Stenroos, de vader van tante Jenny. In Martta's herinnering was hij een grote, goedgehartige man met grijs haar geweest.

De huurkoets kwam voor de kerk tot stilstand, en Matti betaalde de koetsier. Een mollige gedaante met een sjaaltje om het hoofd was bezig onkruid te wieden in de moestuin. Het omaatje kwam kreunend overeind en tuurde naar de weg terwijl Martta en Matti naar het hek liepen. Martta herkende de huishoudster van de pastorie, Aina, en er kwam een blijde glimlach over haar gezicht. Ze hief haar hand op.

Aina kneep haar ogen tot spleetjes. 'Maar wie hebben we daar?' vroeg ze in haar vertrouwde tongval. Ze liep hun moeizaam tegemoet en steunde daarbij haar rug met haar handen. 'Zijn dat Martta en Matti Wahlroos? Ik zou het niet hebben geraden als er afgelopen week geen brief was gekomen van mevrouw Jenny. Kom verder, kom verder,' zei ze terwijl ze druk met haar modderige handen gebaarde.

Voor ze het wisten had ze hen in een stevige omhelzing gevangen. Martta en Aina keken elkaar glimlachend in de ogen.

'Goeie genade, mijn kind. Wat ben je een knappe en elegante jongedame geworden. Toch lijkt je precies op wijlen je moeder. Het grijpt me echt aan om te zien dat je Kaisa's ogen hebt, en datzelfde prachtig dikke haar.' Aina pakte Martta's dikke vlecht vast, wat Martta totaal niet vervelend vond; ze grijnsde alleen maar.

Vervolgens richtte Aina haar aandacht op Matti. Ze hield haar hoofd schuin. 'En deze jongeman is dan vast Matti! Dat die kwajongen een heuse student gaat worden!'